

Yttrande över "Ordning och reda i välfärden", betänkande av Valfärdsutredningen (SOU 2016:78) Diarienummer: Fi2016/04014/K

I direktiven nämns ett antal alternativa lösningar på vinstproblematiken som utredningen uppmanas överväga. Utredaren har dock bara använt några få sidor till denna uppgift och valt att snabbt avvisa varje tanke på t.ex. krav på viss personaltäthet, på personalens kvalifikationer eller andra aspekter på kvalitet. Det är ett allvarligt misstag, speciellt beträffande skolans område där kommunerna inte har möjlighet att ställa sådana krav inom ramen för upphandling av tjänsten.

Utredaren konstaterar att lärar- och personaltätheten är väsentligt högre inom kommunala skolor jämfört med samma skolformer bedrivna i fristående skolor och att andelen lärare med pedagogisk högskoleexamen också är större i kommunala skolor än i fristående skolenheter. Han nämner att fristående grundskolor med en ideell förening eller stiftelse som ägare har betydligt högre lärartäthet än sådana som drivs i aktiebolagsform och att fristående skolor som tillhör stora och vinstdrivande koncerner som *Kunskapsskolan* eller *Internationella Engelska Skolan* har särskilt låg andel.

Utredningen har avstått från att i detta sammanhang lämna konkreta uppgifter om läget i förskolan. Skollagen anger dock att förskolans personal ska vara utbildad för den undervisning som ska bedrivas. Utöver förskollärare får annan personal finnas, t.ex. barnskötare. Men trots att förskolan utgör en del av skolväsendet hade bara 42 procent av årsmedarbetarna förskolläraryxamen år 2015. I Stockholms län var bara 28 procent förskollärare. Av samtliga anställda i riket saknade 25 procent helt utbildning för arbete med barn och i Stockholms län var den andelen 38 procent.¹

De fristående förskolorna har generellt sett lägre andel anställda med pedagogisk kompetens än de kommunala förskolorna. För hela riket var 46 procent av personalen i de kommunala förskolorna förskollärare mot bara 28 procent i de fristående.² Av drygt 450 förskolor med enskild huvudman i Stockholm 2014 saknade 15 helt förskollärare, medan 180 uppgav att andelen var lägre än 25 procent.³ Hur ansvariga myndigheter kan anse att sådana förskolor uppfyller skollagens krav på utbildad personal är en gåta!

Förskolans lokaler är inte sällan för små och ibland föga ändamålsenliga. Detta gäller särskilt förskolor som drivs i privat reg. I storstäderna är dessutom utomhusytan ofta väldigt liten. I Stockholm saknar var tionde förskola egen utegård, 4 procent har bara en "utsläppsgård" och 13 procent får dela en bostadsgård med de boende.⁴ Det är främst friskolor som saknar egen mark för utevistelse. Notabelt i detta sammanhang att det tidigare kravet på att skolor ska ha skolgårdar togs bort ur skollagen för ca 15 år sedan. Det har medfört att barnens rörelsebehov inte tillgodoses i rimlig utsträckning i

¹ Länsstyrelsen i Stockholm (2016), Stockholm 2017 – full fart framåt. Rapport 2016:27.

² DN 2015-11-26 som anger Skolverket som källa.

³ De vill kunna straffa förskolor som saknar utbildad personal, DN 2014-01-11.

⁴ Trängseln stor på många lekplatser. DN 2017-01-02.

många friskolor eller att dessa skolor använder kommunal parkmark som alternativ till egen skolgård och utan att ersätta kommunen för det slitage som nyttjandet ger upphov till (särskilt vintertid då marken inte klarar trycket).

Det är inte konstigt att man kan gå med hög vinst om lokalerna är små, skolgård saknas och kanske också skolbibliotek och gymnastiksal och man dessutom i hög utsträckning anställer obehörig personal och har lägre personaltäthet än de kommunala skolorna. Till uppkomsten av "övervinster" bidrar också ett selektivt elevurval. Dessa skillnader mellan kommunala skolor och en del friskolor kan ses som ett utslag av illojal konkurrens och leder till att man inte tävlar på lika villkor.

Istället för att närmare belysa och analysera dessa förhållanden inom förskolan och skolan har utredaren valt att kort avfärda tanken på bemanningskrav med argumentet att införande av en bemanningsgräns kan medföra risk för att det uppstår ett icke kostnadseffektivt resursutnyttjande och att en sådan lösning alternativt skulle kräva detaljerade föreskrifter inom skilda områden. Något försök att precisera sådana krav har han inte bemödat sig om att göra och därför heller inte medgivit sig själv en möjlighet att pröva om hans antaganden om svårigheterna och risken för kostnadsineffektivitet i så fall skulle besannas.

Frågan om mera preciserade kvalitetskrav avfärdas av utredningen på ett liknande sätt och utan att prövas genom analys av potentiella åtgärder.

Innan regeringen går vidare i frågan om vinstbegränsande lagstiftning bör den genom tilläggsdirektiv se till att utredningen tar fram den analys av alternativa åtgärder som den hittills så grovt försummat. I detta sammanhang bör utredaren också pröva möjligheterna att införa en regel som ger kommunerna möjlighet att anvisa elever till fristående skolor motsvarande t.ex. 20 procent av antalet platser. Det skulle göra det lättare att undvika segregation och ge friskolorna möjlighet att undervisa fler nyanlända med annat hemspråk än svenska samt underlätta placering av elever med särskilda problem i friskolorna.

Stockholm den 24 februari 2017

Per Kågeson